

İBN TAGRİBERDİ'NİN “en-NUCÛM ez-ZÂHİRE” ADLI ESERİNDE DULKADİROĞULLARI BEYLİĞİ İLE İLGİLİ KAYITLARI

Kürşat SOLAK*

Memlûk Devleti ve beylikler dönemi ile ilgili yabancı dilde yazılmış birçok değerli ve önemli kaynak mevcuttur. Yabancı dilde yazılmış bu kaynakların arasında Arapça olanlar büyük önem taşımaktadır. Bununla beraber özellikle Anadolu'daki Türk tarihi ile ilgili kayıtların bulunduğu bu kaynakların büyük bir bölümü Türkçeye çevrilmemiş ve araştırmacıların hizmetine sunulmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, XV. yüzyılın Türk asıllı tarihçisi olan, gerek eserleri gerek şahsiyetiyle çeşitli sahalarda temâyüz ederek haklı bir şöhret kazanan ve şöhretini bugüne kadar devam ettiren Ebu'l-Mehâsin Cemaleddin Yusuf b. Tagriberdi'nin¹ önemli eserlerinden biri olan ve Arapça olarak yazdığı *en-Nucûm ez-Zâhire fî Mülûk Mısr ve'l-Kahire* adlı tarih kitabında geçen “Dulkadiroğulları Beyliği” ile ilgili kayıtları Türkçeye çevirip tarihi bir kaynak olarak ilgili kişilerin hizmetine sunmaktır.²

Arapça yazılmış bu eserde İbn Tagriberdi öncelikle Mısır tarihini yazmayı hedeflemiştir. Müellif, Mısır tarihini yazarken doğal olarak bu devletin komşularıyla olan ilişkilerine ve bu komşu devletleri ilgilendiren birçok meseleye de önemli ölçüde yer vermiştir. İşte bu kayıtlardan Dulkadiroğulları ile ilgili olanlar konumuz kapsamı içerisine girmektedir. Yaptığımız bu çalışma sonucunda söz konusu kayıtların tamamı bir araya getirilerek Türkçeye kazandırılmıştır.

*Dr. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, kursat.solak@hotmail.com

¹ Müellif İbn Tagriberdi ve eserleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Çuhadar 1991; Solak 2004; Günaltay 1951, 390-391; Şeşen 1998, 219-221.

² Bu tür çalışmalara örnek olarak; Bkz. Kanat 1991; Koprman 1971; İnalçık 1948, 349-358; Bunların dışında bizim Yüksek Lisans Tezi olarak yaptığımız bir çalışmamız var ki, bu makalemiz de o çalışmanın tekrar gözden geçirilip hazırlanmış şeklinin I. kısmıdır. II. kısım Tarih İncelemeleri Dergisinin diğer sayısında yayınlanacaktır. Bkz.,Solak 2004.

İbn Tagriberdi, 1411 yılında Kahire’de doğmuş, 5 Zilhicce 874/ 3 Haziran 1470 tarihinde vefat etmiştir. XV. yy.’ın meşhur Memlûk tarihçilerinden Makrîzî ve Aynî ile eşdeğer kıymette eserler vermiştir.³ *en-Nucûm ez-Zâhire*, Mısır Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Biz çalışmamızda bu baskıyı esas almış bulunmaktayız.⁴ Eser, isminden anlaşılacağı gibi bir Mısır tarihidir. Mısır’ın Hz. Ömer devrinde oranın ilk valisi bulunan Amr bin As tarafından fethedildiği yılla başlar (641) müellifin ölümünün bir yıl öncesi olan 873/1468 yılına kadar Mısır’da yaşamış devlet adamları ile bu ülkede olan siyasî ve askerî olayların, sekiz buçuk asırlık tarihini içerir. Eserde kronolojik bir sıra takip edilmiştir. Olaylar yıl, ay ve günlere göre bir sıra takip etmekle birlikte, saltanat devirlerine göre de bölümlere ayrılmıştır. Ayrıca belirli hâdiseler tarih sırasına göre anlatıldıktan sonra “vefayât” diye bir kısım eklenerek, bu kısımda o devirde vefat etmiş olan gerek devlet gerekse ilim adamları gibi çeşitli sahalarda tanınmış kimselerin tarih sırasına göre ölümleri, bu vesile ile de kısaca biyografileri belirtilmiştir.

Metinlerin Türkçeye tercümesi esnasında bazen güçlüklerle karşılaştık. Bunun önemli sebeplerinden birisi, eserin bundan beş yüz yıl önceki Arapça ile yazılmış olmasıydı. Bu sebeple çevrilen cümleler içerisinde ve arasında ortaya çıkan kopuklukları [] kare parantez içerisinde yaptığımız ilâvelerle tamamlamaya çalıştık. Yine Türkçeye girmiş ve klişeleşmiş bazı terimleri ve isimleri aynen yazdık.

Çalışmamızda tarihler genellikle hem hicrî hem miladî verilmiştir. Hicrî aylarla birlikte Milâdî aylar ayrı verilmiştir. Hicrî aylar Türkçedeki telaffuz şekline uygun olarak, Muharrem, Safer, Zilkâde şeklinde yazılmıştır. Transkripsiyon işaretleri, harfleri kullanılmamıştır.

Müellifin kullandığımız eserinde hadiseler yıl yıl ve yıllar da ay ay olarak anlatılmaktadır. Bu sebeple biz de yaptığımız çevirilerde bu kronolojik sırayı koruduk ve metinleri aynı şekilde sırası ile vermeye çalıştık.

³ Nitekim bu konuda Kâzım Yaşar Koprman şöyle der: “el-Makrizî’nin eseri ile İbn Tagri Birdi ve Aynî’nin eserleri XV.yy.’ın birinci yarısı için kaçınılmaz üç temel eser olma vasfını muhafaza etmektedir.” Bkz. Koprman 1971, 13.

⁴ Bkz. İbn Tagriberdi 1929-1956.

ÇEVİRİ METİNLER

Cilt 10, Sayfa 11, 742 h./1341-42 YILI

Halep Nâibi⁵ Emir Taştımur Hummus Ahdara es-Sâkî'den İbn Dulkadir'in⁶ itaatten çıktığı, Anadolu hâkimi Eretna⁷ ile Halep'i almak için anlaştığı ve Ebülüsteyn'de⁸ çok asker toplandığı haberi Sultan'a⁹ geldi. Bu durumda Taştımur Mısır'dan asker yardımı talep etti. [Bu olaylar] Sultan'ın canını sıktı ve cevabı geciktirdi.

Cilt 10, Sayfa 34, 742 h./1341-42 YILI

Suriye¹⁰ Nâibi Altunboğa, Hama Nâibi Dokuztımur'a, [Sultan] Melik Eşref Küçük'e¹¹ bağlı kaldığını ve ona itaate yemin ettiğini belirten [bir haber] gönderdi. Suriye Nâibi Altunboğa'nın üzerine geldiği [bilgisi] Taştımur Hummus Ahdara'ya ulaşınca o, İbn Dulkadir'i çağırdı ve İbn Dulkadir geldi. Onunla Elbistan'a gitmek için anlaştı. [Taştımur] İbn Dulkadirle birlikte

⁵ Nâib kelimesi Memlûklerde Sultanın vekili ya da mümessilleri ile başlıca eyaletlerin valileri anlamına gelir. Bkz. Gibb ve Davies 1997, IX; 50-51.

⁶ Burada kastedilen şahıs Dulkadiroğulları'nın kurucusu olan ve beyliğe 1337-1353 yılları arasında beylik yapan Zeyneddin Karaca bin Dulkadir'dir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Yinanç, 1989, 8-19.

⁷ İlhanlılar'ın Anadolu vâlisi Demirtaş'ın Memlûkler'e kaçmasından sonra Anadolu üzerinde nüfûzunu arttırarak Memlûkler'den Anadolu vâlisi olma hakkını alan ve 1343'de bağımsızlığını ilan eden devlet adamı. Ölüm tarihi 1352'dir. Bkz. Uzunçarşılı 1997, 309.

⁸ "Urfalı Matthieu ve diğer Ermeni müverrihlerin Ablasta, Süryani Mihael'in Ablastayn, Abu'l Farac bin İbrî'nin Ablastin, Yakut el-Hamavî'nin Ablustayn, Aynî'nin ve diğer Arap müverrihlerinin Ablustayn, Selçuklu Tarihine dâir eser yazan müellifler ile XIV. ve XV. asırlardaki İran müverrihlerinin Ablistan şekil ve telaffuzu ile yazdıkları bu ismin XVI. asırdan itibaren, İbn İyas müstesna olmak üzere diğer bütün müellifler tarafından Ablistan veya Elbistan şeklinde yazıldığı görülmektedir." Bundan böyle biz ismi bugünkü şekliyle yani Elbistan olarak yazacağız. Bkz. Yinanç 1997, IV; 223.

⁹ "Söz konusu tarihteki Memlûk Sultanı, Bahrî Memlûkler'den 1310-1341 yılları arasında saltanat süren el-Melik en-Nâsır Nâsireddin Muhammed bin Kalavun'dur. Memlûk Devleti'nde en uzun süre saltanat süren sultanlardan biridir. Üç ayrı zamanda hüküm sürmüştür.

I. Saltanatı: 17 Aralık 1293 - 1 Aralık 1294

II. Saltanatı: 9 Şubat 1299 - 5 Nisan 1309

III. Saltanatı: 17 Şubat 1310 - 7 Haziran 1341" Bkz. Koprman 1989a, VI; 541.

¹⁰ Burada adı geçen Suriye, Arapça kaynaklarda *Bilâd eş-Şam* isimli coğrafyadır. *Bilâd eş-Şam'ın bölümleri beştir: Filistin, Ürdün, Dimaşk, Hums, Kınnesrin*, bkz., el-Kalkaşandı 1913-1920, IV; 88.

¹¹ Bahrî Memlûk Sultanlarından 1341-1342 yıllarında Memlûk Devleti'nde saltanat sürmüş olan Melik el-Eşref Alâeddin Küçük Muhammed b. Kalavun. Bkz. Koprman 1989a, VI; 541.

servetinden taşınabilir olanlar ile evlatları ve memlûklerini¹² alarak yola çıktı. Halep askeri ona yetişti. [Ayrıca] onlara, Suriye Nâibinin onların dikkatini çektiği ve Halep'ten çıkışlarını yasakladığı mektubu ulaşmıştı. Sonunda pek çok yönden [Taştımur] ile savaştılar. Ancak [Suriye Nâibi Altunboğa] hedefine ulaşamadı. Her iki taraftan beş kişi öldürüldü. Çoğu yaralı olarak geri döndüler.

Taştımur Elbistan'a ulaşınca Eretna'ya Anadolu'ya geçmek için izin istediğini içeren bir mektup yazdı. Eretna ona durumunu ve gerekli olan şeyleri bildirdi ve onun ikamet etmesi için hazırlıklara başladı. Taştımur Kayseri'ye geçti. Eretna Taştımur'a her gün için 1000 dirhem ücret takdir ettikten sonra İbn Demirtaş ile savaşmaya yöneldi.

Cilt 10, Sayfa 270, 752 h./1351-52 YILI

Recep ayının 10'u Çarşamba günü (2 Eylül 1351 Cuma) [Mısır'a] Suriye Nâibi Emir Argun Kâmilî'nin bir mektubu geldi. [Mektup]; Halep Nâibi olan kardeşi Beyboğarus'a mektup götürün ve isyan [durumunda] olan Vezir Emir Mencek'in hemen yakalanmasını ve bunun iyi olacağını içeriyordu. [Beyboğarus] mektup gönderdi ve mektupta diğer emirlerle ittifak ettiği [bilgisi] vardı. Orada fazla kalmadı ve hareket etti. Emirler ve nâib yarına kadar hazır olsunlar diye biraz daha ağırdan alma fikri ağır bastı. Mektupta ittifak edilen hususta tedbir almaları onlara okundu. Ertesi günü topluluk ortaya çıktığında Mencek gelmedi. Arandı fakat bulunamadı. Onun hizmetkârları dün akşamdan beri kendisinden haber alamadıklarını söylediler Emir Sargıtmış birkaç emiriyle beraber harekete geçti. [Mencek'in] adamlarının evlerini bastı. Ama kendisiyle ilgili herhangi bir haber alınmadı. Onun memlûklerini aradılar. Ancak onlardan ikisinin kayıp olduğu anlaşıldı. O, Kahire'de arandı. Onu gizleyenler tehdit edildi. Sığınmacı Araplardan İsa ibn Hasan el-Hiccan [Mencek'e karşı] beraberindekilerle yolları tutmak için en-Nücûb'a doğru yola çıkarıldı. Bedeviler'e, Suriye Nâibleri'ne ve ilgililere onu yakalamaları için haber güvercinleri gönderildi. Pek çok eve baskın yapıldığı halde herhangi bir sonuç alınamadı.

¹² “Memlûk, (çoğulu=memâlik ve memlûkûn), Arapça “meleke” fil kökünden türemiş bir “İsm-i meful” olup lûgat manası “tasarruf edilen, sahip olunan, hizmetçi, hizmetli, beyaz köle” demektir. “Memlûk” kelimesi zamanla İslam Tarihinde ıstılâhî bir mana kazanmış ve “gerek harplerde ve gerekse satın alma yolu ile esir düşen beyaz adam” ve “bunların kurduğu devlet” anlamında kullanılır olmuştur. Bu manalarıyla “memlûk”, siyah köle demek olan “al-abd” kelimesinden farklıdır. Bu kelime “ev işlerine bağlı bir nevi köle” demektir. “Memlûk” ise hükümdar ve emirlerin muhafız birliklerine dâhildir”. Bkz., Kopruman 1989b, 1.

Sonra Recep ayının 24'ü Çarşamba günü (16 Eylül 1351 Cuma) Hama Nâibi Emir Ahmed es-Sâki'nin ve Trablus Nâibi Beklemiş'in isyan ettiği haberi [Mısır'a] geldi.

[Receb'in] 27'si Cumartesi günü (19 Eylül 1351 Pazartesi) Halep Nâibi Emir Beyboğarus'un Mısır'a getirilmesi emredildi. Halep emirlerine onlar için teskin edici olan ve eğer [Beyboğarus] gelmezse azledileceği belirtilen bir mektup yazıldı. Mektubu götürene bunu Beyboğarus'a sözlü olarak ve Halep emirlerinin huzurunda bildirmesi söylendi.

Cilt 10, Sayfa 271, 272, 752 h./ 1351-1352 YILI

Beyboğarus'un kendisini Halep'te sultan ilan ettiği ve İbn Dulkadir'in de bunu onayladığı haberi [Mısır'a] geldi. O, Melik Âdil olarak lakaplanmıştı ve [Beyboğarus], Mısır'ı rakiplerinden almak istiyordu. Onlar; Taz, Şeyhun, Sargıtmış, Bozlar ve Suriye Nâibi Argun Kâmilî idi. Bu haber Sultan ve emirlere ulaştınca nâibe [yapacakları] sefer için Ecnad el-Halka'yı¹³ hazırlaması ve iktâsı 400 dinardan fazla olanların belirlenip buna eklenmesi söylendi.

Sonra Karaca bin Dulkadir'in Türkmenlerden büyük bir toplulukla Halep'e geldiği haberi ulaştı. Bunun üzerine Beyboğarus da harekete geçti ve onu karşıladı. [Beyboğarus] ile Hama ve Trablus Nâibleri Şâban ayının başında Mısır yönüne gitmek için sözleştiler. Onlar, [Beyboğarus'u] Resten'de¹⁴ karşılayacaklardı. Bunun üzerine Sultan, Devâdar¹⁵ Toktay'a Suriye'ye gitmesini ve Halep, Hama ve Trablus emirlerinin hepsini teskin etmesini emretti. Bu haber üzerine Toktay Dimaşk'a ulaşmak için harekete geçti ve arkadaşlarına moral verici haberler gönderdi. Bu sırada [Toktay], nâiblerin, askerlerin, Dulkadiroğlu Türkmenlerinin ve Bedevî Araplarıyla Hayyar bir Mühenna'nın Beyboğarus'a itaat ettiğini ve böylece Beyboğarus'un güçlenmiş olduğunu gördü. Bunun üzerine Suriye Nâibi Sultan'ın sefer yapmasının

¹³ Şihabeddin Tekindağ kitabında Halka askerleri ile ilgili şu bilgileri vermektedir: "Memlûk Sultanlığı'nın muhtelif mıntıklarında iktâlara sahip kimseler Acnad el-Halka, Acnad el-Bahriya, Acnad et-Türkmân, Acnad el-Arab ve Acnad el-Akrad olmak üzere 5 kısım hâlinde zikrediliyor. Bununla beraber, Acnad el-Halka ile Acnad el-Bahriya, Sultan tarafından tevcih edilmiş iktâlara sahip olmalarına mukabil umumiyetle hudutları muhafaza etmekle mükellef olan zümrelerin şahsi iktâları olmayıp, husûsî iktâlarında yaşayan reis ve beylerin maiyetlerinde bulunuyorlardı." Bkz. Tekindağ 1961, 152-154.

¹⁴ Humus'un Kuzey-doğusundadır. Bkz. Sevim 1983, 257.

¹⁵ "Sultan tarafından başkalarına yazılacak mektup, tahrirat ve fermanları mahallerine sevk ve tebliğ ve sultana takdim edilen menşur ve arzihalleri hükümdara arz ile istişareden sonra imza almak ve sultana posta vasıtasıyla gelen nâme ve mektupları Emir Candar ve Kâtib-i Sır ile beraber alıp sultana takdim eylemek, saraya girmelerine müsaade edilecek kimseler hakkında sultana danışmak vazifelerini yerine getirirdi". Daha geniş bilgi için Bkz. Uzunçarşılı 1941, 356-358; Kortantamer 1984, 39.

zorunlu olduğunu aksi takdirde Suriye'nin tamamının elden çıkacağını belirten bir mektup yazdı. Bu konuda Mısır emirleri fikir birliği içindeydiler. Bunun üzerine Vezir, [Suriye Nâibine] Sultan'ın çadırlarını hazırlamasını ve [geçilecek] güzergâhlardaki kalınacak yerleri techiz etmesini belirtti. Bu sebeple ona yanında olan malın kullanılmasını hatırlattı. Bunun için ona gelir edinmesini, bu amaçla tüccarlardan ihtiyacı kadar borç almasını söyledi. Bunun üzerine Suriye Nâibi, cömert tüccarlardan ve diğer pek çok esnaftan ihtiyacı olan malları o günkü değeri ile satın aldı. İskenderiye'deki Moğaltay'a mektup yazdı. Ondan 400 bin dirhem aldı. Borç olarak nâibden de 100 bin dirhem tedarik etti. Üstâddâr¹⁶ Emir Balabandan 100 bin dirhem aldı. Vezir bir hafta geçmeden Sultan'ın ihtiyacı olanı hazırladı.

Cilt 10, Sayfa 275- 277, 752h./1351-52 YILI

Şâban ayının 29'unda (21 Ekim 1351 Pazar) Beyboğarus Halep'e geldiğinde [şehir] kapılarına doğru çukurlar kazılmış olduğunu ve [şehir] kapısının kilitlendiğini gördü. Kaleye [girmek] ona yasaklandı. Ona taşlar ve mancınıklar atıldı. Surların üzerindeki adamlar [bu işte] onlara uydular ve ona bağırıldılar. Bunun üzerine [Beyboğarus] o gece beraberindekilerle orada geceledi. Ramazan ayının başında Perşembe günü Halep şehri yönüne doğru harekete geçti. O sırada kalede sesler ve müjdelere duyuldu. Onlar "Ey münafıklar! Asker geldi." Onunla olanlar baktılar ve Cevşen Dağı'nda sancakları gördüler. Bu durumda hepsi Beriye taraflarında mağlup oldular. Cevşen Dağı'nda Sultan'ın ordusunun olduğunu [görmediler]. Fakat Beyboğarus'un askeri Dimaşk'tan çıktığında Halep ordusundan bir birlik ve Trablus askeri [Onlardan] saklanıyorlardı. Peşinden yürüdüler ve Beyboğarus'a baskın için Cevşen dağına geçtiler. Beyboğa onları gördüğünde Sultan'ın ordusu olduklarından şüphelenmedi ve yenildi. Bankusa halkı onlara (gelenlere) muvafakat etti. Onlardan önce geldiler ve Beyboğa'ya karşı geçitleri tuttular. Sözü edilen ordu arkalarından onlara ulaştı. Beyboğarus'un ordusu parçalandı. Onlar toza dumana karıştılar. Herhangi birisinin arkadaşını görmesi mümkün olmadı. Bedevîler onları ele geçirdiler ve Halep halkı onları elleriyle yakaladılar. Hazineslerini, yüklerini yağmaladılar, üzerlerinde olan harp âletlerini ve başka şeyleri soydular. [Halepliler'in] yağmaladıkları şeylerle elleri dolduktan sonra Beyboğa kendisi kurtuldu. [Bu yağma] övgüye değer nitelikte bir şeydir. Halep halkı [Beyboğa'nın] emirlerini ve memlûklerini tâkip ettiler. Onları yerlerinden çıkararak çoğunu ele geçirdiler. Onların içinde

¹⁶ Sultan'ın husûsî mallarına bakan ve onların vâridatını toplayan ve sarf eden emirdir. Memlûk sarayında hükümdara ait mutfaklarla, şaraphâneler, saray gılmanı ve diğer hademeler hep bunun nezâreti altında idiler. Bkz. Uzunçarşılı 1941, 338-340.

[Beyboğa'nın] erkek kardeşi Emir Fâdıl ile Emir Altunboğa el-Alâî, Safed Nâibi Altunboğa Burnak, Meliktimur es-Sâidî, Hama Nâibinin erkek kardeşi Şâdi, Halavet'ül-Ocaki¹⁷ Tayboğa, Halep devâinlerinden İbn Aydoğdu er-Rezzak ve Mehdî Şad, İbn Dulkadir'in yakını Esenbay, Bahadır el-Hâmus ve Beyboğarus'un Üstâddâr'ı Kılıçarslan ile emirlerin memlûklerinden 100 memlûk vardı. Onların hepsi bağlandı ve hapsedildi. Emir Beyboğarus, Hama Nâibi Ahmed es-Sâki, Trablus Nâibi Beklemiş ve er-Rahbe¹⁸ Nâibi Taştımur el-Kâsimî, Akboğa el-Bâlisî ve diğer birlik harekete geçti. Onların tamamı toplam olarak 116 kişi idi.

Sonra emirler Halep'e girdiler. Beyboğarus'un mallarını aldılar. Ardından Karaca bin Dulkadir'e affedildiğini ve Beyboğarus ile onunla birlikte olanları tutuklamasını belirten bir mektup yazdılar. [Karaca] tutuklamak için Sultan'ın emrini beklediği cevabını verdi. Beyboğarus için eman gönderilmesini ve onun emirliğinin devam ettirilmesini istedi. [Beyboğarus'un] kendi himayesinde kalıcı olduğunu belirterek onun için eman göndermesini talep etti. Ayrıca onu silahlandırdı ve onu teslim etmekten kaçındı. [Memlûk Devleti] emirleri Türkmen emirlerinden Ramazan'ı¹⁹ çağırtdılar. Karaca bin Dulkadir'in beyliği ve toprakları ona verildi. Emirler Halep'ten döndüler ve oraya Suriye Nâibi Argun Kâmilî'yi yerleştirdikten sonra hepsi Ramazan ayının sonu Cuma günü tutuklu emirlerle birlikte Dımaşk'a²⁰ döndüler. Bayramı Sultan Melik es-Sâlih²¹ ile birlikte geçirdiler. Şevval ayının 3'ü Pazartesi günü (23 Kasım 1351 Çarşamba) orada kaldılar. Sultan Dımaşk kalesinde oturdu. [Tutuklu] emirler zincirle dışarı çıkarıldılar. Onlara, "Bu Sultan'a karşı oyun oynamanın ve imana karşı ihanetin cezasıdır." diye bağırıldı. Onları tek tek ortaya koydular. Meliktimur es-Sâidî, Sultan'ın lütfuyla Silâhdâr²² Beklemiş'in yerine Trablus

¹⁷ Memlûklerde Mirahur'a tâbi olup atları gezdirmek ve onları tâlime alıştırmak, ata binmek işleri ile meşgul olan memurdur. Bkz. Uzunçarşılı 1941, 360.

¹⁸ Fırat'ın sağ sâhilinde bir şehir. Şimdiki el-Miyâdin. Bkz. Honigmann 1997, IX; 601.

¹⁹ "Ramazan Bey Suriye'ye Sultan'ın yanına gitmiştir. Ona Türkmenler'in emirliği tevcih olunmuştur. Ramazanoğulları beyliğine ismini veren bu şahıs ile ilgili herhangi başka bir bilgi yoktur." Bkz. Sümer 1997, 612-620.

²⁰ Suriye'nin en büyük şehridir. 1260 Ayn Calud Savaşı ile Memlûkler buraya hâkim oldu. Müteakip devirde Dımaşk, Memlûk devletinin Suriye vilayetinin en mühim olan Mamlakat Dımaşk'ın merkezi oldu. Bu eyalet bütün Cenûbî Suriye'yi içine almaktadır. Bkz. Kalkaşandî, 1913-1920, III; 268; Hartmann 1997, XI; 298-310.

²¹ El-Melik es-Sâlih Selahaddin bin Muhammed bin Kalavun, Bahri Memlûk Sultanlarından olup 1351-1354 yılları arası I. Saltanatı; 1354-61 yılları II. Saltanatı yaşamıştır. Bkz. Kopruman 1989a, VI; 542.

²² "Meraside ve alay günlerinde hükümdarın silahını taşıyan ve Yüzler Emiri yâni birinci sınıf umerâdan olan Emir Silah aynı zamanda Zerdhâne ya da Zeredhâne denilen Silahhânenin de şefiydi. Maiyetinde Silahdariyye denilen memlûkler vardı. Emir Silah merasimde Sultan'ın sol

Nâibliğine yerleştirilen Aytemuş en-Nâsirî, Ahmed es-Sâkî'nin yerine Hama Nâibliğine yerleştirilen Tanyaruk ile Altunboğa Burnak'ın yerine Safed Nâibliğine yerleştirilen Emir Şehabeddin bin Subih dışındakilerden tutuklanmaları sırasında isimleri ve hepsinin yerleştirilmeleri ile ilgili bilgiyi daha önce vermiştik.

Cilt 10, Sayfa 249, 754 h./1353 YILI

Elbistan hâkimi Zeyneddin Karaca bin Dulkadir Zilkade ayının 14'ünde (2 Ocak 1353 Pazartesi) öldü. Emir Beyboğarus olayında onunla ilgili bilgi vermiştik.

Cilt 11, Sayfa 309, 788 h./1386 YILI

Elbistan hâkimi Yörüklerden Türkmen emiri Garsüddin Halil bin Karaca bin Dulkadir²³ 60 küsur yaşındayken Maraş²⁴ şehri yakınında Emir Sârumiddin İbrahim bin Humur et-Türkmânî ile yaptığı savaşta öldürüldü.

Cilt 11, Sayfa 344, 791 h./1388-1389 YILI

Mintaş²⁵ bu durumda iken ona Emir Nuayr'ın Nâsirî'leri savunmak için itaatten çıktığı haberi ulaştı. [Nuayr], Sevli bin Dulkadir²⁶ ile ittifak kurmuş ve Halep civarındaki pek çok yeri işgal etmişlerdi. Mintaş bunu dikkate almadı. Onlardan yaptıkları için özür dileyerek itaat altına girmelerini istedi.

Günler sonra Suriye Nâibi Emir Bozlar el-Ömerî Hasan'ın da Emir Yelboğa en-Nâsirî'yi²⁷ savunmak için Mintaş'a olan bağlılıktan çıktığı haberi geldi. Aynı şekilde [Mintaş'a] karşı müsamahasız olacağını mektuplarla bildirdi.

gerisinde bulunurdu. Bu vazife Melik Zâhir Baybars tarafından ihdas edilmiştir". Bkz. Uzunçarşılı 1941, 336, 337.

²³ 1355 yılında Memlûkler tarafından tanınarak Dulkadir Beyliği'nin ikinci beyi olmuştur. 1386 yılı Nisan ayı başlarında öldürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Yinanç 1989, 19-27.

²⁴ XIV. asrın ilk yarısında Maraş, Dulkadirli Türkmen hanedanının eline geçmiştir. Dulkadirler Memlûk Devleti ile yaptıkları mücadelelerde dönem dönem Maraş'ı Memlûkler'e teslim etmek zorunda kalmıştır. Bkz. Yinanç 1989, 5

²⁵ Çerkes Memlûkleri'nin ilk Sultanı olan Berkûk üst düzey görevdeki Türkler'e karşı şiddet siyaseti tâkip edince kendisine karşı 1388 yılında bir isyan çıkmıştır. İsyanın liderliğini Malatya Nâibi Mintaş yaptı. Bir ara Kahire'yi ele geçirip Berkûk'u Kerek'e sürdüler. Ancak isyancılar kendi aralarında ihtilafa düşünce Berkûk yeniden tahta oturdu. 1393 yılında Mintaş öldürüldü. Bkz. Koprman 1989b, 13, 14.

²⁶ Halil Bey 1386 yılında öldürülünce onun yerine kardeşi Sevli, Dulkadiroğulları'nın başına geçmiştir. 1398 yılı Mayıs ayında Sultan Berkûk tarafından öldürülmüştür. Sevli ismini Sulu şeklinde okumak da mümkündür. Ancak Aynî bu ismi Sevli olarak okunacak şekilde harekelemiştir. Bkz. Yinanç 1989, 28-33.

²⁷ Yâni el-Melik en-Nâsir Nâsireddin Muhammed bin Kalavun'un satın alıp âzad ettiği memlûklerden birisi.

Cilt 12, Sayfa 17, 18, 792h./1389-1390 YILI

Sultan, Zilhicce'nin 5'inde (14 Kasım 1390 Pazartesi) Halep Nâibliğine nakledilen Emir Karatimurtaş'ın yerine Halep Hâce Atabeklerinden²⁸ Emir Aynal'ın Trablus Nâibliğini sürdürmesine karar verdi. Halep Atabeği Emir Akboğa el-Cemali ez-Zâhirî'yi²⁹ bahsedilen Aynal'ın yerine ve Emir Muhammed Sallar'ı Halep'e Hacib'ül-Hüccab³⁰ olarak atadı. Sevli bin Dulkadir'e de Elbistan Nâibi olduğunu bildirdi.

Sonra Kurban bayramı günü (Kasım 1390) Emir Beylik el-Mahmudî, Halep Nâibi Gümüşboğa el-Hamavî'yi getirmek için yola çıktı. Sultan Melik ez-Zâhir Suriye askerlerine harcaması ve onları silahlandırıp Antep'te Mintaşla savaşması için Emir Timurboğa el-Mencekî'yi büyük miktarda parayla gönderdi.

Sonra 793 yılı Muharrem ayının 6'sında (14 Aralık 1390 Çarşamba) Dımaşk'dan Emir Yelboğa en-Nâsirî ile Büyük Emir Aytemuş el-Becâsî'nin mücadele ettiği, itaatten çıktığını gizleyerek silahlanıp mâiyetini de silahlandırdığı ve Dımaşk'a haber göndererek Mintaş tarafında olanların gelmesi için çağrı yaptığı ve sonra Mintaş'ın 1100 süvarisinin geldiği, hepsini yakalayarak hapse attığı ve silahlarına el koyduğu ve bilgilendirmek için Sultan'a [bunları] yazdığı haberi geldi. Sultan da ona teşekkür ve övgülerle cevap verdi.

Safer ayının 2'sinde (9 Ocak 1391 Pazartesi) Sultan, Sultan Hasan'ın³¹ medresesinin merdivenlerinin yıkılmasını emretti ve burası yıkıldı. [Ardından] Rumeyle'de Silsile kapısı ile karşı karşıya olan pencereden bir kapı açıldı.

Safer'in 7'sinde (14 Ocak 1391 Cumartesi) Halep Nâibi Gümüşboğa el-Hamavî Kahire'ye geldi. Bundan sonra Nâib Emir Sudun, emirlerin büyükleri

²⁸ Bir ünvan olup ilk defa Büyük Selçuklu Devletinde Nizam'ül-Mülk'e verilmiştir. Zamanla yüksek dereceli devlet memurluğuna dönüşmüştür. Selçuklular'da yaşları küçük şehzâdelerin eğitimi için kumandanlar arasında vâsi ve mürebbi olarak Atabek denilen hocalar görevlendirilmiştir. Atabeklik Eyyubiler'de ve Memlûkler'in ilk devirlerinde Selçuklular zamanındaki mâhiyetini korumaktaydı. Bunu tâkip eden devirlerde ordu kumandanlığı şekline dönüştü. Bkz. Alptekin 1991, 38-40.

²⁹ Yâni el-Melik ez-Zâhir Berkûk'un satın alıp âzad ettiği memlûklerden birisi.

³⁰ "Emirler ve askerler arasında özellikle iktâlar konusunda çıkan ihtilaflar, ye re'sen ya da nâibi vasıtasıyla çözmek; Sultanın katına gelen-gidenleri takdim etmek; askeri teftiş etmek vb. gibi işlerle görevli yüksek dereceli memur olup sayıları beş tane idi. İki tanesi Yüzler Emiri rûtbesinde idi ve bunlara Hâcib el-Hüccab denirdi". Bkz. Kopruman 1989b, 45.

³¹ 1347-1351 ile 1354-1361 yılları arasında Memlûk Devleti'nde iki ayrı dönemde Sultanlık yapmış olan Melik en-Nâsir Bedreddin Hasan bin Muhammed bin Kalavun. Bkz. Kopruman 1989a, VI; 542.

ve Hâciblerle³² [Sultan'ın huzurunda] yer öptü. Sultan onun için ayağa kalktı. Ona sarıldı ve onu sağ tarafından Büyük Emir Aynal el-Yusufi'nin de üstünde bir yere oturttu. Ardından o kendisi için hazırlanan eve geçti. Sultan ona altın işlemeli kumaşla üç tane iyi cins at gönderdi. Gümüşboğa ile birlikte Kerek Nâibi Emir Hüsameddin Hasan el-Göçgûni'de gelmişti. O, Şakhab olayı³³ esnasında Halep Nâibi Gümüşboğa ile birlikte hezimete uğramıştı. Sultan onu da iyi karşılayarak ikramda bulundu. Ona üzerinde altın işlemeli kumaşlar olan bir at gönderdi. Onlarla birlikte diğer pek çok emirlerde gelmişti.

Sonra bu esnada Suriye askerlerinin Ayıntab³⁴ şehrine ulaştığı haberi geldi. Bunun üzerine Mintaş Maraş tarafına kaçtı. Onun yanında olan çok sayıda adamı da firar ederek Sultan'ın itaati altına girdiler.

Cilt 12, Sayfa 166, 800h./1397-1398

Elbistan hâkimi Emir Seveli bin Karaca bin Dulkadir yatağındaiken sûikast ile öldürüldü. Onun hayatı iyilikle anılmaya değmeyecek kadar kötülük ve fitne ile doluydu.

Cilt 12, Sayfa 281, 282, 804h./1401-1402

Rahmetli babam [Tagriberdi] Halep'e gittiğinde Halep Nâibi Emir Demirtaş'ın Türkmen emiri Halil bin Karaca bin Dulkadir'i tutuklamış olduğunu gördü. Babam, [Demirtaş'a] onu serbest bırakmasını emretti. Bunun üzerine o, [Halil'i] serbest bıraktı. Ve hepsi [Halep Nâibi Demirtaş, Suriye Nâibi Tagriberdi ve Halil], Sultan'ın³⁵ etrafındaki emirler yüzünden Sultan'a

³² “Hâciblik müessesinin Mısır Memlûk Devleti'nde almış olduğu mahiyetin en dikkate değer tarafı, baş-hâciblerin kazâi bir salahiyet kazanmaları ve Dâr el-Adl'in başına geçmek sûretiyle tebarüz eden bu salâhiyetin, onlara en yüksek askerî ve idarî kazâ hâkimi sıfatını vermekle kalmayarak, sonrada herkesin müracaatına açık bir adlî kaza mercîi şekline sokmasıdır. Makrizî'ye göre; askerler arasındaki ihtilafları, dâvaları, onların iktalarına ait hususlardan doğan şikâyetleri hal ve fasl etmekle vazifeli olan baş-hâcibler ve yardımcıları sonradan bütün adlî meselelere karışmaya başlamışlardır. Şer'î mahkemelerde kadılar tarafından halledilen alacak-verecek dâvaları, karı-koca ihtilafları gibi şahsî dâvalara da Hâcibler bakıyordu”. Bkz. Köprülü, 1997, V/I; 30-36.

³³ 792h. (1390) senesi Ocak ayının 22'si Cumartesi günü Ridaniye'den hareket eden Memlûk ordusu gelip şehrin civarında bugün Tel Şakhab denilen Şakhab köyünde kendilerini bekleyen Berkuk ile savaşa girişti. Berkuk bu savaşa Memlûk ordusunu mağlup etmiştir. Sonrasında ona tahta ikinci kez oturma yolu açılmıştır. Bkz. Tekindağ 1961, 67-69.

³⁴ Bugünkü Gaziantep şehrinin eski adıdır. 1420'li yıllardan sonra şehir Memlûk Devletinden Dulkadiroğullarının eline geçmiş ve bu hânedana mensup beylerden birinin karargâhı olmuştur. Biz bundan böyle bu kelimeyi Antep şekliyle kullanacağız. Bkz. Darkot ve Turhan 1997, II; 64-67.

³⁵ Bu tarihteki Sultan 1399-1405 ve 1405-1412 yılları arası saltanat süren Melik en-Nâsir Zeyneddin Ferec bin Berkûk'tur. Bkz. Koprman 1989a, VI; 542.

bağlılıktan çıkmak konusunda ittifak ettiler. Daha sonra zikredileceği üzere Türkmenler'den bir grup ve başkaları da onlara katıldılar.

Cilt 12, Sayfa 290, 805h./1402-1403 YILI

Sonra Emir Demirtaş'a eman verildi. Ve o, Trablus Nâibliğinden Dımaşk Nâibliği'ne nakledilen Emir Şeyh el Mahmudî'nin yerine Trablus Nâibliğine atandı. Emir Ali Bek³⁶ bin Dulkadir³⁷ Antep Nâibliğine ve Emir Ömer bin el-Tohan Malatya Nâibliğine tâyin edildi.

Cilt 12, Sayfa 302, 303, 806h./1403-1404

Recep ayının 18'i Pazartesi günü (27 Ocak 1404 Pazar) Halep Nâibi Akboğa el-Cemâlî el-Atruş'un kılıcı [kendisinin] ölümünden sonra Kahire'ye ulaştı. Bunun üzerine Sultan [Ferec], Trablus Nâibi Emir Demirtaş'ın Halep Nâibliğine naklini emretti. Ona bu görevle ilgili taklid ve teşrifini Telli olarak bilinen Emir Sudun el-Mahmudî götürdü.

Bu esnada [Mısır'a], Emir Dokmak ve içinde Emir Ali Bey bin Dulkadir'in de bulunduğu Türkmenler'den bir grubun Halep'e gittiği haberi geldi. Bu durum üzerine Halep emirleri kaçtılar. Ve Dokmak Halep'e hâkim oldu. Sultan, Safed Nâibi Emir Şeyh es-Süleymânî el-Mesertan'ı Trablus Nâibliğine tayin etti. Ona [bu tâyin ile ilgili] taklid ve teşrifini Emir Akberdî götürdü. [Ayrıca Sultan] Dımaşk emirlerinden birisi olan Emir Bektemir Cıllık'a³⁸, Şeyh es-Süleyman el-Mesertan'ın yerine Safed Nâibliğine devam etmesini emretti. Emir Aynal el-Me'mur, Suriye ülkesinde tutuklu olan iki emiri öldürmek için yola çıktı. [Ancak] adı geçen Aynal ulaşmadan önce Trablus Nâibi Emir Demirtaş, Emir Cekem ve Emir Sudun Taz'ı serbest bıraktı. O ikisi [ilk önce] Trablus kalelerinden bazısında bulunuyorlar iken [daha sonra] Demirtaş onları Halep'e yönlendirdi. Aşağıda anlatacağımız üzere bu olay Cekem'in Suriye ülkesinde ortaya çıkışından öncedir.

³⁶ İbn Tagrıberdi Türkler'de kullanılan "Bey" ünvanını "Bek" biçiminde yazmıştır. Biz bundan böyle bu kelime geçtiğinde "Bey" olarak yazacağız.

³⁷ Halil Bey'in oğludur. Dulkadir Beylerinden beşincisi olan Nâsireddin Muhammed Bey'in kardeşidir. Beylik yapmamıştır. Dulkadir Beyliği iç mücadeleleri ve Memlûk Devleti - Dulkadir Beyliği mücadelelerinde bulunmuştur. 1417 yılında Sultan Şeyh'e itaat etmiştir. Yeniden ağabeyisi Nâsireddin Muhammed Bey ile mücadele edince Sultan Barsbay döneminde (1422-1438) yakalanarak Haziran 1426'da başı kesilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Yınanç 1989, 35-53.

³⁸ Bu kelime K.Y. Koprman tarafından Çolak olarak okunmaktadır. Biz de bundan böyle bu kelimeyi bu şekilde kullanacağız Bkz. Koprman 1989b, 35, 37, 38, 61.

Cilt 13, Sayfa 62, 809h./1406-1407 YILI

[Mısır'a] gelen bir haberde; Suriye Nâibi Emir Nevruz'un Cekem'in katlinden sonra Sultan [Ferec]'in itaatine tekrar girdiği, Timurboğa Meştub'un Halep'de gâlip geldiği ve [Dulkadiroğlu Ali Bey] Türkmenleriyle savaştıktan ve bir takım olaylardan sonra Halep kalesine sahip olduğu, [Halep'te] Cekem'e ait olan her şeyi ele geçirdiği, [orada] Cekem'in memlûklerini [sahiplenerek] kendi memlûğu olarak istihdam ettiği ve böylece [oradaki] durumunu güçlendirdiği bilgileri vardı. [Bunun üzerine] Sultan, Suriye'ye yapılacak sefer için gerekli hazırlıkların yapılmasını emretti. Askerler silahlandırıldı. 810 yılı Muharrem ayının 6'sı Pazartesi günü (13 Haziran 1407 Pazartesi) olduğunda Sultan'ın eşliğinde Suriye'ye sefer için Sultan'ın develeri Memâlik es-Sultaniya³⁹ arasında paylaştırıldı.

Cilt 13, Sayfa 105, 106, 813h./1410-1411 YILI

Rebiü'l-Âhir ayının 2'sinde (4 Ağustos 1410 Pazartesi) Safed Nâibi Emir Şahin el-Zerdkâş Dimaşk'ta bulunan Sultan'ın yanına geldi. Ayın 3'ünde Sultan, Emir Yeşbek el-Mûsavî el-Efkan'ın Trablus Nâibliğine; Ebu Bekr bin el-Yağmurî'nin Baalbek Nâibliğine ve kardeşi Şaban'ın Kudûs Nâibliğine atanmalarını onayladı. Daha sonra adı geçen Rebiü'l-Âhir ayının 6'sında (8 Ağustos 1410 Cuma) Sultan'ın ordusu ve emirler Dimaşk'dan Berze'ye⁴⁰ doğru yola çıktı. Sultan Cuma namazını Benî Ümeyye Câmîi'nde kıldı. Ardından yola çıktı. Emirleri ve ordusuyla hep beraber ordugâhın kurulduğu Berze'ye varıncaya kadar yola devam etti. Sultan Safed Nâibi Şahin el-Zerdkâş'ın Dimaşk'a Nâibü'l-Gaybe⁴¹ olarak atanmasını onayladı. Şahin, Dâr es-Saade'de⁴² ikamet etti. Sultan'ın emirlerinden olan Emir Kanıbay el-Muhammedî zayıf düştüğü için Dimaşk'ta kalarak gecikti. Ayrıca dört kadı, Vezir Saadettin bin el-Beşeriyye ve Nâzir el-Hass⁴³ Meceddin bin el-Haysam da Dimaşk'ta geriye kaldılar. Sultan askerleriyle Halep'e varıncaya dek o yöne

³⁹ “Mısır'da ikamet eden memlûk askerleri 3 ana gruba ayrılmıştı. Bunlar;

1. el-Memâlik es-Sultaniyya ve Memâlik es-Sultan

a- Tahttaki Sultan'ın memlûkları (Mustavarat, Aclâb veya Culbân)

b- Daha önceden başkasının hizmetinde bulunmuş olup, tahttaki Sultan'ın hizmetine intikal eden memlûklar ki bunlara müstahdemun denir.

2. Memâlik el-Umerâ veya Ecnad el-Umerâ

3. Ecnad el-Halka”. Bkz. Kopruman 1989b, 24.

⁴⁰ Dimaşk'ın kuzeyindedir. Bkz. Alptekin 1985, 213.

⁴¹ “Sultan'ın bulunmadığı zamanlarda ona vekâlet eden Kahire (ya da Mısır) Vâlisi ya da Nâib es-Saltana'ya vekâlet eden Dimaşk Vâlisine delâlet eder”. Bkz. Gibb ve Davies 1997, IX; 50.

⁴² Saray dili üslubunda haşmetli, haşmetmeab manasına gelmekte olup Dâr es-Sâade “Saray” demektir. Bkz. Wensinck 1997, X; 1-2

⁴³ Nâzir el-Hass ya da Nâzir Divan el-Hass, Sultanın özel hazinesinin divan âmiri olup hassa emlâkinin divan idaresinden sorumluydu. Bkz. Kortantamer 1993, 126.

doğru Şeyh'i, Nevruz'u ve emirler içerisinde onlarla beraber olanları [ele geçirmek] amacıyla yürüdü. [Bu arada] Sultan, Şeyh ve Nevruz'a ya ülkesinden çıkmalarını ya kendisiyle savaşmalarını ya da kendisine itaat etmeleri tekliflerinden birini seçmelerini öneren bir mektup yazdı. Bunu da Suriye ülkesinin halkına merhamet ettiği için istiyordu. Çünkü Usat tarafında yağmacıların çokluğundan [Suriye halkının] şehirleri haraptı ve sonuçta olacakların çoğu tazminat ve mallarına el koyma olarak alınacaktı. [Ayrıca] Melik en-Nâsır⁴⁴ o ikisine amacına ulaşana kadar Suriye'de iki üç yıl bekleyebileceğini bildirdi. Emir Şeyh, [Sultan'a] itaatinden çıkmadığı cevabını verdi. 810 yılında Atabek Yeşbek el-Şa'banî ile beraber ele geçirildiği zaman o, duyduğu şiddetli korkudan dolayı Sultan'ın huzuruna gelemeyeceğini belirtip özür diledi. Ayrıca o, hayatı boyunca Sultan'la savaşmayacağına dâir yemin etti. Onun yemin ettiği gün Büyük Emir Tagriberdi -yâni babam-Nubya⁴⁵sınırlarındaydı. [Şeyh], Bektimur Çolak'la yaptığı muharebeden dolayı da özrünü yineledi. Yine o ayrıca eskiden olduğu gibi kendisinin Dımaşk Nâibi olmasına Sultan izin vermezse Elbistan Nâibliğini vermesini; Emir Nevruz'a Malatya Nâibliğini; Yeşbek bin Özdemir'e Antep Nâibliğini ve emirlerin diğerlerine kalan kaleleri bahşederse bu bölgede kendilerinin buna bozguncu Türkmenlerden daha lâayık olduklarını söyledi. Onun söylediği [aslında] hakikat idi. Sultan bunu kabul etmedi. Ve Suriye'de ikamete karar verdi. Türkmenlerin ve diğerlerinin çağırılmalarını emretti. Bütün bunlar olurken Sultan Elbistandaydı. Onlar arasında Emir Sudun el-Celeb, Şeyh ve Nevruz'dan ayrıldı. O, Kerek'e yöneldi ve orayı kurnazca bir hîle ile ele geçirdi.

Cilt 13, Sayfa 107, 813h./ 1410-1411 YILI

Şeyh ve Nevruz'a gelince, Sultan Elbistan'dan ayrılınca yanlarında olanlarla beraber Kayseri'den çıktılar. Elbistan'a geldiler. Burada Dulkadiroğulları [onların] şehre girmelerini engellediler ve onlarla savaştılar. [Şeyh ve Nevruz] bozguna uğradılar ve Antep'e kaçtılar. Onlar Tell Bâşir'e yaklaştıkları zaman bölünerek her bir tâifesi değişik bir yöne dağıldı. Onlardan pek çok grup Halep'e ve Dımaşk'a ulaştı, bir grubu da saklandı. Şeyh ve Nevruz mâiyetleriyle çöden Tedmür'e⁴⁶ geçtiler. Oradan [ihtiyaçlarını] tedarik

⁴⁴ Yâni 1405-1412 yılları arası ikinci saltanatını süren Melik en-Nâsır Zeynuddin Ebussâadet Ferec bin Berkûk. Bkz. Kopruman 1989a, VI; 542

⁴⁵ "Nube. Mısır'ın cenubunda ve Sudan (Mısır Sudan'ı) da bulunan bir memleketin ve burada yaşayan bir kavmin adı" Bkz. Hillelson 1997, IX; 339-344.

⁴⁶ Suriye'nin kuzey-doğusunda bir şehirdir. Bkz. Buhl 1997, XII/I; 112-114

ettiler. Hızlı bir şekilde Serhad'a⁴⁷ doğru ayrıldılar ve Belka'ya⁴⁸ yöneldiler. Ardından Beytü'l-Makdis'e⁴⁹ girdiler.

Cilt 13, Sayfa 143, 815h./ 1412-1413 YILI

Sultan [ele geçirdiği] malları getirtti ve kendi kontrolü altına aldı. Demirtaş Sultan'a Halep'e doğru hareket etmesini tavsiye etti. [Sultan] bu teklifi uygun bulmadı ve Dımaşk'ta ikamet dışında bir şeyi kabul etmedi. İkinci olarak [Demirtaş], [Sultan'a] Mısır'a dönmesini tavsiye etti. Sultan buna da râzı olmayarak Dımaşk'ta kaldı. Demirtaş [bunları söylerken] niyeti iyi idi. Karayülük⁵⁰, İbn Karaman⁵¹, Dulkadiroğulları ve diğerleri gibi Türkmen emirlerinin hepsi [Sultan] el-Melik en-Nâsır ile birlikteydi. [Sultan'a] geçmişte olduğu gibi Dımaşk'ta ikâmet etmesini önerdiler. Sultan servetini ortaya çıkarınca her bir yandan Türkmenlerden, Bedevî Araplardan, el-Aşîr'den ve diğerlerinden insanlar geldiler. [Sultan], onların isimlerini kaydetti ve kendilerine para dağıtarak silahlarla güçlendirdi. Onların hepsi korumakla görevli oldukları yerlere gittiler.

⁴⁷ Memlûkler'de Suriye Nâibliğine bağlı olan küçük vilâyetlerden birisidir. Bkz. Keleş 2002, c.V; 315.

⁴⁸ “Ürdün havalisinin cenup taraflarının Arapça ismidir. Memlûk devleti döneminde Dımaşk'a bağlı idi.” Bkz. Buhl 1997, II; 491-492.

⁴⁹ Bugünkü Kudüs şehri.

⁵⁰ Akkoyunlu Uzun Hasan'ın büyük babası ve Akkoyunlu devletinin kurucusu Karayülük Osman Bey 1435 yılında ölmüştür. Bkz. Yinanç 1997, I; 251-270.

⁵¹ Bu tarihte Karamanlı beyliğinin başında Timur tarafından kendisine bu görev tevcih edilen Karamanoğlu Mehmed Bey vardı. Osmanlılar'a yenilerek 1417'de Memlûk devletine sığınmıştır. Bkz. Tekindağ 1997, VI; 316-330.

BİBLİYOGRAFYA

- Buhl 1997 Fr. Buhl, "Tedmür", *İA.*, c.XII/I, Eskişehir, s.112-114.
- Buhl 1997 Fr. Buhl, "Belkâ", *İA.*, c.II., Eskişehir, s.491-492.
- Çuhadar 1991 Mustafa Çuhadar, *Abu'l-Mahâsin Cemal al-Dîn Yûsuf bin Tagribirdî, Hayatı, Eserleri, Şahsiyeti ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Yazmalarının Tavsifi*, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Hartmann 1997 R. Hartmann, "Suriye", *İA.*, c.XI, Eskişehir, s.51-66.
- Hillelson 1997 S. Hillelson, "Nube", *İA.*, c.IX, Eskişehir, s.339-344.
- Honigmann 1997a E. Honigmann, "Rahbe", *İA.*, c.IX, Eskişehir, s.601-604.
- Honigmann 1997b E. Honigmann, "Rum-Kale", *İA.*, c.IX, Eskişehir, s.777-781.
- İbn Tagriberdi Cemaâleddin Ebu'l-Mehâsin Yusuf İbn Tagriberdi, *en-Nucûm ez-Zahire fi Mulûk Mısr ve'l-Kahire, Dâru'l-Kütübi'l-Mısrîyye*, XII. cilt, Kahire 1929-1956; XIII. cilt neşr.: Fehîm Muhammed Şaltûd, Kahire, 1970; XIV. cilt, neşr.: Cemâl Muharrız-Fehîm Muhammed Şaltûd, Kahire, 1972; XV. cilt, neşr.: İbrâhim Ali Tarhan, Kahire, 1972; XVI. cilt, neşr.: Cemâl ed-Dîn eş-Şayyâl, Kahire, 1972.
- İnalcık 1948 Şevkiye İnalcık, "İbn-i Hacer'de Osmanlılara Dâir Haberler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.VI., sa:3, Ankara, s.349-358.
- Gibb 1997 H.A.R Gibb-Collin Davies, "Nâip", *İslam Ansiklopedisi*, c. IX, Eskişehir, s.50-51.
- Günaltay 1951 Şemseddin Günaltay, *İslam Tarihinin Kaynakları*, İstanbul.
- el-Kalkaşandî Ahmed b. Ali el-Kalkaşandî, *Subh el-A'şâ fi Sınâat el-İnşâ*, c.IV, yay., Muhammed Abdurrasul İbrahim, Kahire 1913-1920.

- Kanat 1991 Cüneyt Kanat, *Makrizî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile ilgili Kayıtlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Keleş 2002 Bahaddin Keleş, "Memlûkler Döneminde İdârî Yapı", *Türkler*, c.V, Ankara, s.315-320.
- Kopraman 1971 Kâzım Yaşar Kopraman, *El-Aynî'in İkdu'l-Cumân'ında XV.yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile ilgili Kayıtlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kopraman 1989 Kâzım Yaşar Kopraman, "Memlûkler", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c.VI, İstanbul, s.433-543.
- Kopraman 1989 Kâzım Yaşar Kopraman, *Mısır Memlûkleri Tarihi Sultan el-Melik el-Mu'ayyad Şeyh el-Mahmudî Devri (1412-1421)*, Ankara.
- Kortantamer 1984 Samira Kortantamer, "Memlûklarda Devlet Yönetimi ve Bürokrasi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, sa: 2, İzmir, s.27-45.
- Kortantamer 1993 Samira Kortantamer, *Bahri Memlûklarda Üst Yönetim Mensupları ve Aralarındaki İlişkiler*, İzmir.
- Köprülü 1997 Fuad Köprülü, "Hâcib", *İA.*, c.V/I, Eskişehir, s.30-36.
- Solak 2004 Kürşat Solak, *İbn Tagribirdi'nin "en-Nucûm" Adlı Eserinde Geçen Dulkadiroğulları Beyliği ile İlgili Kayıtlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Şeşen 1998 Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul.
- Sevim 1983 Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara.
- Sümer 1997 Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *İA.*, c.IX, Eskişehir, s.612-620.
- Tekindağ 1961 Şihabeddin Tekindağ, *Berkûk Döneminde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul.
- Tekindağ 1997 Şihabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA.*, c.VI, Eskişehir, s.316-330.

- Uzunçarşılı 1941 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, İstanbul.
- Uzunçarşılı 1997 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Eretna", *İA*, c. IV, Eskişehir, s.309-310.
- Wensinck 1997 A.J. Wensinck, "Sa'adet", *İA*, c.X, Eskişehir, s.1-2.
- Wiet 1997 G. Wiet, "Sa'îd", *İA*, c.X, Eskişehir, s.77-81.
- Yinanç 1997 Mükrimin Halil Yinanç, "Elbistan", *İA*, c.IV, Eskişehir, s.223-230.
- Yinanç 1997 Mükrimin Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İA*, c.I, Eskişehir, s.251-270.
- Yinanç 1989 Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara.

Kürşat Solak

ARAPÇA METİNLER

Cilt 10, Sayfa 11, 742 h./1341-42 YILI

ثم قَدِمَ الخبِر على السلطان من الأمير طَشْتَمَرُ مُحَمَّدُ أخضر الساقى نائب حلب
بمخرج ابن دُلغادر عن الطاعة وموافقته لأرْتَنَا مَمْلُوكَ الروم على المسير لأخذ حلب ،
وأَنه قد جَمَعَ بَابِلُسْتِينَ⁽¹⁾ جَمْعًا كَثِيرًا ، وسأل طَشْتَمَرُ أن يُنَجِّدَهُ بعسكر من مصر ،
فتشَوَّش السلطان لذلك وعَوَّقَ الجواب

Cilt 10, Sayfa 34, 742 h./1341-42

حلب إليه يدعوه لموافقته وأنه أبى عليه . ثم بعث الطنبا نائب الشام إلى الأمير
صُنُودُمَرُ نائب حماة من أسمااله وحلفه على طاعة الملك الأشرف بِحُكِّكَ . ولما بلغ
طشتمر حمص أخضر بجي الطنبا نائب الشام إليه أرسل استدعى ابن دُلغادر فقدم
عليه فاتفق معه على المسير إلى أَبْلُسْتِينَ ، وسار به ومعه ما خف من أمواله وأخذ أولاده
ومالبيكه فادركه عسكر حلب ، وقد وصل إليهم كتابُ نائب الشام بالاحتراس عليه
ومنعه من الخروج من حلب ، فقاتلوه عِدَّةً وجوه فلم يبالوا منه غرضًا ، وقُتِلَ من
الفرقيين خمسة نفر وعادوا وأكثرهم بَرَحِي . فلما وصل طشتمر إلى أَبْلُسْتِينَ كتب
إلى آرْتَنَا يستأذنه في العبور إلى الروم فبعث إليه آرْتَنَا بقاضيه وعِدَّة من أزمه ، وجيزله
الإقامات ، فمضى طشتمر إلى قَيْصَرِيَّة⁽¹⁾ ، وقد توجه آرْتَنَا لمحاربة ابن دِيمِرْدَاش بعد
أن رتب لطشتمر كل يوم ألفي درهم .

Cilt 10, Sayfa 270, 752 h./1351-52 YILI

وفي يوم الأربعاء عاشر شهر رجب قَدِمَ كِتابُ الأَميرِ أرغونِ الكامليِّ نائِبِ الشَّامِ يتضمَّنُ أَنه قُبِضَ على قاصِدِ الأَميرِ منبجكِ الوزيرِ بكتابه إلى أخيه بييغَا أُرْسُ نائِبِ حلبِ يحسِّنُ ، له الحركَةُ والعصيانُ ، وأرسلَ الكِتابَ وإذا فيه أَنه أَتفقَ مع سائرِ الأَمراءِ ، وما بَقِيَ إلا أَن يركبَ ويَتحرَّكُ ، فأقتضى الرأى التَّائِي حتى يحضُرَ الأَمراءُ والنائبُ إلى الخِدمة من الغدِ ويُقرأ الكِتابُ عليهم ليدبُرُوا الأمرُ على ما يقعُ عليه الأتفاقُ ، فلما طَلَعَ الجماعةُ من الغدِ ، إلى الخِدمة لم يحضُرَ منبجكِ ، فطُلِبَ فلم يوجدُ ، وذَكَر حواشيهِ أَنهم من عشاءِ الآخرةِ لم يَعْرِفُوا خَبْرَهُ ، فركبَ الأَميرُ صَرَغتمشَ في عِدَّة من الأَمراءِ وكَبَسَ بيوتَ جماعته فلم يَقَعْ له على خَبْرِهِ ، وتفقَدُوا ممالِكَهُ فَقَدِ منهم اثْنانُ ، فتَوَدَّى عليه من القاهِرة ، وهُدِّدَ من أخفاه وأُخرجَ عيسى ابنُ حسنِ المهجَّانِ في جماعَةٍ من عربِ العائِذِ على النُجْبِ لأخذِ الطرقاتِ عليه ، وكُتِبَ إلى المرَبانِ وتُوَابَ الشَّامِ ووُلاةِ الأعمالِ على أَجْنِحَةِ الطيورِ بتحصيلِهِ فلم يَقْدروا عليه ، وكُتِبَتِ بيوتُ كَثيرةٌ .

ثمَّ في يومِ الأربِعاءِ رابعِ عشرينِ شهرِ رجبِ قَدِمَ الخَبْرُ بعصيانِ الأَميرِ أحمدِ الساقِ نائِبِ حمَّاهُ وبعصيانِ الأَميرِ بَكلمشِ نائِبِ طرابُلُسِ .

وفي يومِ السبتِ سابعِ عشرينِ ، كُتِبَ بإحضارِ الأَميرِ بييغَا أُرْسُ نائِبِ حلبِ إلى الديارِ المِصرِيَّةِ ، وكُتِبَ ملطَفاتٌ لأَمراءِ حلبِ لتضمَّنَ أَنه : إن أمتنعَ من الحضورِ فهو مَزعولٌ ، ورُسِمَ لحاملِ الكِتابِ أَن يُعَلِّمَ بييغَا أُرْسُ بذلكِ مشافهةً بحضرةِ أَمراءِ حلبِ .

Cilt 10, Sayfa 271, 272, 752 h./ 1351-1352 YILI

فقدم البريد من الشام بموافقة ابن دُلغادر الى بييغا أرس وأنه تسلطن بحلب ، وتلقب بالملك العادل وأنه يُريد مصر لأخذ عُمر مائه ، وهم طاز وشيخون وصرغتمش ويزلار وأرغون الكامل نائب الشام ، فلما بلغ ذلك السلطان والأمراء رَسَم للنائب بعرض أجناد الحلقة ، وتعيين مضافيهم من عبْرَة أربعمائة دينار الإقطاع فما فوقها ليسافروا .

ثم قَدِمَ البريد بأن قرأجا بن دُلغادر، قَدِمَ حلب في جمع كبير من التُرْكمان، فركب بييغا أرس وتلقاه، وقد واعد نائب حماة وطرابلس على مسيره أول شعبان الى نحو الديار المصرية ، وأنهم يلقوه على الرستن^(١)، فأمر السلطان الأمير طقطاي الدوادار بالخروج الى الشام على البريد وعلى يده ملطقات لجميع أمراء حلب وحماة وطرابلس، فسار طقطاي حتى وصل دمشق وبعث بالملطقات الى أصحابها ، فوجد امرأ بييغا أرس قد قَوِيَ، ووافقه التوابُ والعساكر وأبن دُلغادر بترْكمانه، وحيار بن مهنا^(٢) بعربانه ، فكتب نائب الشام بأن سفر السلطان لا بد منه، وإلا نرح عنكم الشام جميعه ، فاتفق رأى أمراء مصر على ذلك، وطلب الوزير ورسم له بتهيئة بيوت السلطان، وتجهيز الإقامات في المنازل، فذكر أنه ماعنده مال لذلك، فرسم له بقروض ما يحتاج إليه من التجار ، فطلب تجار الكاريم وباعهم غلالا من الأهرام بالسعر الحاضر ، وعدة أصناف آخر، وكتب لمُفطاي بالإسكندرية ، وأخذ منه أربعمائة ألف درهم، وأخذ من النائب مائة ألف درهم قرضًا، ومن الأمير بلبان الأستادار مائة ألف درهم ، فلم يَمِضْ أسبوعٌ حتى جهز الوزير جميع ما يحتاج إليه السلطان .

Cilt 10, Sayfa 275- 277, 752h./1351-52 YILI

وأما بيغا أُرْسُ فإنه قَدِمَ إلى حلب في تاسع عشرين شعبان ، وقد حُفِرَتْ خنادقٌ تُجَاهَ أبواب حلب وُعُلِّقَتْ وامْتَمَت القلعة عليه ورمته بالحجارة والمجانيق ، وتبعهم الرجال من فوق الأسوار بالرمي عليه ، وصاحوا عليه فبات تلك الليلة بمن معه وركب في يوم الخميس مستهل شهر رمضان للزحف على مدينة حلب ، وإذا بصياح عظيم والبشائر تدق في القلعة وهم يصيحون : يا منافقون ، العسكر وصل ، فالتفت بمن معه فاذا صناجق على جبل جوشن⁽¹⁾ فانهمزوا عند ذلك بأجمعهم إلى نحو البرية ، ولم يكن ما رأوه على جبل جوشن عسكر السلطان ، ولكنه جماعة من جند حلب وعسكر طرابلس كانوا مختفين من عسكر بيغا أُرْس عند خروجه من دِمَشق فساروا في أعقابه يريدون الكعبسة على بيغا أُرْس وتعبوا على جبل جوشن فمئذ ما رأهم بيغا لم يشك أنهم عسكر السلطان فانهمز⁽²⁾ . وكان أهل بانقوسا قد وافقوهم وتقدموا عنهم فسكوا المضايق على بيغا وأدركهم العسكر المذكور من خلفهم فتمزق عسكر بيغا أُرْس وقد أتمقد عليهم الغبار ، حتى لم يمكن أحداً أن ينظر رفيقه فأخذهم العرب وأهل حلب قبضاً باليد ، ونهبوا الخزائن والأتقال وسلبوهم ما عليهم من آلة الحرب وغيره ونجا بيغا أُرْس بنفسه بعد أن أتملات الأيدي بنهب ما كان معه وهو شىء يجل عن الوصف ، وتبع أهل حلب أمراءه ومماليكه وأخرجوهم من عدة مواضع فظفروا بكثير منهم ، فيهم أخوه الأمير فاضل والأمير الطنبغا العلاني شاذ الشراب خاناه والطنبغا برناق نائب صفد ومليكتمر السعيدى وشادى أخونائب حماة

وطيِّبًا حلاوة الأوجاق^(١) وأبن أيدغددي الززاق ومهدي شاد الدواوين بحلب وأسباني قريب ابن دُنغادر وبهادر الحاموس وقليج أرسلان أستاذار بيغا أُرُس ومائة مملوك من ممالك الأمراء، فقيّدوا الجميع وسُجنوا، وتوجه مع الأمير بيغا أُرُس أحمد الساقى نائب حماة وبكلمش نائب طرابلس وطشتمر القاسمي نائب الرجبة وأبقا بالبليي^(٢) وطيدمر وجماعة أخرى، تبلغ عدّتهم نحو مائة وستة عشر نفرا .

ثم دخل الأمراء حلب وأخذوا أموال بيغا أُرُس، وكتبوا إلى قرآجا بن دُنغادر بالعبور عنه والقبض على بيغا أُرُس ومن معه ، فأجاب بأنه ينتظر في القبض عليه مرسوم السلطان ، وقد نزل بيغا أُرُس عنده، وسأل إرسال أمان لبيغا أُرُس وأنه مستمر على إمرته ، بجُهّز له ذلك فامتنع من تسليمه ، فطلب الأمراء رمضان من أمراء التركمان ، وخُلع عليه بإمرة قرآجا بن دُنغادر وإقطاعه ، وعاد الأمراء من حلب واستقر بها الأمير أرغون الكامل^(٣) نائب الشام، وعاد الجميع إلى دمشق ومعهم الأمراء المقبوض عليهم في يوم الجمعة سلخ شهر رمضان، وصلوا العيد بدمشق مع السلطان الملك الصالح صالح، وأقاموا إلى يوم الاثنين ثالث شوال، جلس السلطان مظامرة قلعة دمشق وأخرجوا الأمراء في الحديد ونودي عليهم : هذا جزء من يخامر على السلطان ويخون الأيمان . ووسطوهم واحداً بعد واحد ، وقد تقدم ذكر أسمائهم عند القبض عليهم فوسط الجميع ، ما خلا ملكتمر السعيدى فإنه أعيد إلى السجن ،^(١) وخُلع السلطان على أيمش الناصري^(٢) واستقر في نيابة طرابلس عوضاً عن بكلمش السلاح دار ، وخُلع على طنيرق بنيابة حماة عوضاً عن أحمد الساقى ، وعلى الأمير شهاب الدين أحمد بن صبيح بنيابة صفد عوضاً عن الطنبغا برناق .^(٣)

Cilt 10, Sayfa 294, 754 h./1353 YILI

وتوفى الأمير زين الدين قراجا بن دلفادر صاحب أبلستين في رابع عشر
ذى القعدة، وقد تقدم ذكره في واقعة الأمير بليغا أرس^(٤).

Cilt 11, Sayfa 309, 788 h./1386 YILI

وتوفى الأمير عرس^(٢) الدين خليل بن قراجا بن دلفادر أمير التركان البروقية
وصاحب أبلستين^(٢) قتيلًا في الحرب مع الأمير صارم الدين إبراهيم بن همر التركاني،
قريبًا من مدينة مرعش^(٣) عن نيف وستين سنة.

Cilt 11, Sayfa 344, 791 h./1388-1389 YILI

وبينا منطاش في ذلك ورد عليه البريد بخروج الأمير نعيم^(١) عن الطاعة غضبًا
للناصرى، وأنه آتفق هو وسولى بن دلفادر ونها بلادًا كثيرة من الأعمال الحلبية،
فلم يلتفت منطاش إلى ذلك وكتب لهما يستعطفهما على دخولهما تحت الطاعة .
ثم بعد أيام ورد البريد أيضًا بخروج الأمير بزارة العمري الناصرى حسن نائب
الشام عن طاعة منطاش غضبًا للأمير بليغا الناصرى، فكتب إليه أيضًا مكتابة
خشن له فيها .

ثم في خامس ذى الحجة استقر السلطان بالأمير اينال من نجا أتاك حلب
بأستقراره في نيابة طرابلس عوضا عن الأمير قراديرداش المتقل نيابة حلب
وأستقر الأمير آقبا الجمالي الظاهري- أتاك حلب عوضا عن اينال المذكور وأستقر
الأمير محمد بن سلار حاجب نجاب حلب وكتب لسولي بن دغاير نيابة ألبستان^(١)
ثم في يوم عيد النحر خرج الأمير بيبيك الحمدي لإحضار الأمير كشيغا الحموي
اليلغاوي- نائب حلب، ثم أرسل السلطان الملك الظاهر الأمير تريبغا المنجكي بمال
كبير ينفقه في العساكر الشامية ويجهزهم إلى عينتاب لقتال منطاش.^(٢)
ثم في سادس محرم سنة ثلاث وتسعين وسبعمائة ورد الخبر من دمشق بأن الأمير
يلغا الناصري- تنافس هو والأمير الكبير أيمش البجاسي- فأضمر الناصري الخروج
عن الطاعة وأبس السلاح وألبس حاشيته ونادى بدمشق من كان من جهة منطاش
فليحضر، فصار إليه نحو ألف ومائتي فارس من المنطاشية، فقبض على الجميع
وسجنهم، ثم قلع السلاح وكتب بذلك إلى السلطان يعرفه، فأجابه السلطان بالشكر
والثناء.

ثم في ثاني صفر رمم السلطان بهدم سلام مدرسة السلطان حسن فهدمت^(١)
وفتح بابها من شبك بالرؤيلة تجاه باب السلسلة.

ثم قَدِمَ الأمير كَشْبُغا الحمويّ نائب حلب إلى القاهرة في سابع صفر ، بعد أن نرحب الأمير سُودون النائب مع أعيان الأمراء والمجّاب إلى لقائه وطلع إلى القلعة وقبّل الأرض ، فقام له السلطان وأعتقه وأجلسه في الميمنة فوق الأمير الكبير إينال اليوسفيّ ونزل إلى دار أُعدت له ، وبعث له السلطان ثلاثة أرؤس من الخيل بقماش ذهب وحضر مع كَشْبُغا أيضا الأمير حسام الدين حسن الكُجُجُكيّ نائب الكرك وكان قد أتهمزم مع كَشْبُغا نائب حلب من يوم وقعة شَقَب ، فرحب السلطان به أيضا وأكرمه وأرسل إليه فرسا بقماش ذهب وقدم معها أيضا عذّة أمراء أُنعر .

ثم قَدِمَ البريد في أثناء ذلك بأن العساكر الشامية وصلت إلى مدينة عَيْنتاب ففتر منظاش إلى جهة مَرَعش وفرّ من عنده جماعة كبيرة ودخلوا تحت طاعة السلطان .

Cilt 12, Sayfa 166, 800h./1397-1398

وتوفّي الأمير سُولى بن قَرّاجا بن دُلغادر التُّركمانيّ ، صاحب أبلستين ، قُتل غيلةً على فراشه ، وكان غير مشكور السيرة ، كثير الشرور والفتن .

Cilt 12, Sayfa 281, 282, 804h./1401-1402

وأما الوالد رحمه الله فإنه لما سار إلى حلب وجد الأمير دمرداش نائب حلب قد قبض على الأمير خليل بن قَرّاجا بن دُلغادر أمير التُّركمان ، فأمره الوالد بإطلاقه ، فاطلقه ، وانفق الجميع على الخروج عن طاعة السلطان بسبب من حوله من الأمراء ، واجتمع عليهم خلائق من التُّركمان وغيرهم على ما سيأتي ذكره .

Cilt 12, Sayfa 290, 805h./1402-1403 YILI

ثم كتب للأمير دمرداش أمانا ، وأنه يستقر في نيابة طرابلس عوضا عن
الأمير شيخ المحمودى المتقل إلى نيابة دمشق ، وكتب للأمير على بك بن دلفادر
بنيابة عين تاب ، وللأمير عمر بن الطحان بنيابة ملطية .

Cilt 12, Sayfa 302, 303, 806h./1403-1404

ثم في يوم الاثنين ثامن عشر شهر رجب قدم إلى القاهرة سيف الأمير
آقبا الجمالى الأطروش نائب حلب بعد موته ، فرسم السلطان بانتقال الأمير
دمرداش المحمدى نائب طرابلس إلى نيابة حلب ، وحمل إليه التقليد والتشريف^(٢)
الأمير سودون المحمدى المعروف تلى .

وفي أثناء ذلك ورد الخبر بأن الأمير دقاق نزل على حلب ومعه جماعة من التركان
فيهم الأمير على بك بن دلفادر ، وفر منه أمراء حلب ، فملك دقاق حلب ، ورسم
السلطان بانتقال الأمير شيخ السليمانى المسرطن نائب صفد إلى نيابة طرابلس ، وحمل
إليه التقليد والتشريف الأمير أقبردى ، ورسم باستقرار الأمير بكتتمو جلق أحد^(١)
أمراء دمشق في نيابة صفد عوضا عن شيخ السليمانى المسرطن ، وخرج الأمير
إينال المأمور بقتل الأمراء المسجونين بالبلاد الشامية ، وقبل وصول إينال المذكور^(٢)
أفخرج الأمير دمرداش نائب طرابلس عن الأمير جكم وعن سودون طاز ، وكانا
ببعض حصون طرابلس وسار بهما إلى حلب ، وهذا أزل أمر جكم وظهوره
بالبلاد الشامية على ما سذكه إن شاء الله تعالى .

Cilt 13, Sayfa 62, 809h./1406-1407 YILI

ثمّ ورد الخبر بأن الأمير نوروزاً نائب الشام عاد إلى طاعة السلطان بعد قتل جكم ، وأنّ تمربناً المشطوب تغلب على حلب ، وقاتلته التراكين حتى ملك قلعة حلب بعد أمور ، وأنه أخذ ما كان لجكم بحلب واستخدم ممالك جكم ، فعظم أمره لذلك ، فأمر السلطان بتجهيز أمره للسفر إلى البلاد الشامية ، ونجهزت العساكر ، فلما كان يوم الإثنين سادس المحرم من سنة عشرة وثمانمائة فرّق السلطان الجمال على للمالك السلطانية ؛ يرسم السفر إلى الشام صحبة السلطان .

Cilt 13, Sayfa 105, 106, 813h./1410-1411 YILI

ثمّ في ثانی شهر ربیع الآخرة قدم الأمير شاهین الزردكاش⁽¹⁾ نائب صفد على السلطان بدمشق ، ثمّ في ثلثه خلع السلطان على الأمير يشبك الموساوی الأفقم باستقراره في نيابة طرابلس ، وأستقر أبو بكر بن اليعمورى في نيابة بعلبك ، وأخوه شعبان في نيابة القدس ، ثمّ في سادس شهر ربیع الآخر المذكور ، خرج أطلاب السلطان والأمراء من دمشق إلى برزة ، وصلى السلطان الجمعة بجامع بني أمية ، ثمّ ركب وتوجه بأمرائه وعساكره جميعاً إلى أن نزل بمخيمه ببرزة ، وخلع السلطان على شاهین الزردكاش نائب صفد باستقراره نائب الغيبة بدمشق ، وسكن شاهین بدار السعادة ، وتأخر بدمشق من أمراء السلطان الأمير قانی باى المحمدی ، لضعف كان اعتراه ، وتخلّف

بدمشق أيضاً القضاة الأربعة ، والوزير سعد الدين بن البشيرى ، وناظر الخصاص
مجد الدين بن الهيصم ، وسار السلطان بعساكره إلى جهة حلب حتى وصلها ،
في قصد شيخ ونوروز بن معهما من الأمراء ، ثم كتب السلطان لنوروز
وشيوخه يُخبرهما ، إما الخروج من مملكته ، أو الوقوف لمحاربتة ، أو الرجوع
إلى طاعته ، يريد - بذلك - الملك الناصر الشفقة على الرعية من أهل البلاد
الشامية ؛ لكثرة ما صار يحصل لهم من الغرامة والمصادرة ، وخراب بلادهم
من كثرة النهابة من جهة العصاة ، ثم أخبرهما الملك الناصر أنه عزم على
الإقامة بالبلاد الشامية السنتين والثلاثة حتى ينال غرضه ، فأجابهُ الأميرُ شيخ
بأنه ليس يخرج عن طاعته ، ويستند عن حضوره بما خامر قلبه من شدة
الخوف والهيبه عندما قبض عليه السلطان مع الأتابك يشبك الشمباني في
سنة عشر وثمانمائة ، وأنه قد حلف لا يُحارب السلطان ماعاش ، من يوم حلقه
الأميرُ الكبير تفرى بردى - أعنى الوالد - في نوبة صرّتحد ، وكرّر الاعتذار
عن محاربتة ليكتنم جلق ، حتى قال : وإن كان السلطان ما يسمح له بنبابة
الشام على عادته ، فينم عليه بنبابة أبلستين⁽¹⁾ ، وعلى الأمير نوروز بنبابة
ملطية ، وعلى يشبك بن أزدمر بنبابة عين تاب ، وعلى غيرهم من الأمراء
ببقية القلاع ؛ فإنهم أحق من التركان المفسدين في الأرض ، وكان ما ذكره على
حقيقته ، فلم يرض السلطان بذلك ، وصم على الإقامة ببلاد الشام ، وكتب
يستدعى التركان وغيرهم ، كل ذلك والسلطان بأبلستين ، وبيناهم في ذلك
فارق الأميرُ سودون الجلبُ شيخاً ونوروزاً ، وتوجه إلى الكرك واستولى
عليها بجيلة تحيلها .

Cilt 13, Sayfa 107, 813h./ 1410-1411 YILI

وأما شيخُ ونوروزُ ، فإتتهما لئلا سارَ السلطانُ عن أُبلُستينَ خرجا من قيسارية^(١) بمن معهم ، وجاءوا إلى أُبلُستينَ فنعهم أبناء دُلغادرٍ وقتلهم ، فانكسروا منهم وفرُّوا إلى عَينِ تَابٍ ، فلما قربوا مِنْ تَلِّ بِأشیر^(٢) تمزقوا وأخذت كلَّ طائفةٍ جهةً من الجهاتِ ، فلحق بحلبَ ودِمَشقَ منهم عِدَّةٌ وافرةٌ ، واختفى منهم جماعةٌ ، ومرَّ شيخُ ونوروزُ بجواشيهما على البريةِ إلى تَدْمُر^(٣) فامتاروا منها ، ومضوا مسرعين إلى صَرَخُد وتوجهوا إلى البلقاء^(٤) ودخلوا بيت المقدسِ

Cilt 13, Sayfa 143, 815h./ 1412-1413 YILI

ثمَّ أحضر السلطانُ الأموالَ وصحبها بين يديه ، فأشار عليه دَمُرُداشُ بالخروجِ إلى حلبٍ فلم يوافقهُ ، وأبى إلا الإقامةَ في دمشقَ ، فأشار عليه ثانياً بالعودِ إلى الديارِ المصريةِ فلم يرضَ ، وأقام بدِمَشقَ ، وكان رأى دَمُرُداشَ فيه غايةَ الجودةِ ، فإنَّ جميعَ أمراءِ التركانِ كانت مع الملكِ الناصرِ مثلَ قرايُلكَ ، وابنِ قَرَمَانَ ، وبنِي دُلغادرٍ وغيرهم ، فحَبِيبَ إليه الإقامةُ بدِمَشقَ لأمرٍ سبقَ في القِدَمِ ، ولما أخرجَ السلطانُ الأموالَ أتاه الناسُ مِنْ كُلِّ فِجٍّ مِنَ التُّركانِ والعُرَبِ والمَشِيرِ^(٢) وغيرهم ، فكتبَ أسماءهم وأنفقَ عليهم وقوَّاهم بالسلاحِ ، وأنزلَ كلَّ طائفةٍ منهم بموضعٍ يحفظُه